

Kalemname

e-ISSN: 2651-3595

Haziran/June 2020, 5 (9): 220-228.

Kitap Deęerlendirmesi

Lütfi Şeyban, *Reconquista: Endüls'te Müslüman-Hristiyan İlişkileri*, İz Yayıncılık, İstanbul
2010 (504 s.)

Değerlendiren / Reviewed by

İlyas Uçar

Dr., Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları

Dr., Amasya University, Faculty of Divinity, History of Islam and Arts, Turkey

ilyasucar@gmail.com

ORCID ID : 0000-0002-7125-8995

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Kitap Deęerlendirmesi / Book Review

Geliş Tarihi / Received: 02.05.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 25.06.2020

Yayın Tarihi / Published: 30.06.2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/June

Cilt / Volume:5 **Sayı / Issue:** 9; **Sayfa / Pages:** 220-228.

Atıf / Cite as: Uçar, İlyas. "Reconquista: Endüls'te Müslüman-Hristiyan İlişkileri, yazar Lütfi Şeyban (İstanbul: İz Yayıncılık, 2010), 504 sayfa". Kalemname 5 / 9 (Haziran 2020): 220-228.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi / Kirikkale University, Faculty of Islamic Sciences, Kirikkale, Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kalemname>

Lütfi Şeyban, *Reconquista: Endülüs'te Müslüman-Hıristiyan İlişkileri*, İz Yayıncılık, İstanbul 2010 (504 s.)

Öz.

Reconquista, 718 yılında başlatılan ve yaklaşık sekiz asır boyunca devam eden, 1492 yılında son Endülüs devletinin yıkılmasıyla etkileri daha net görülmeye başlayan bir sürecin adıdır. Aslında Hıristiyanların Endülüs'ü Müslümanlardan geri alma projesi olan bu hareket, Mülûkü't-tavâif arasında başlayan ve kıyasıyla devam eden savaşlar sonucunda Müslümanların gittikçe zayıf düşmesiyle tam bir fırsat haline döndü. İşte incelemesini yapacağımız eser, bu süreci hem Hıristiyanlar hem de Müslümanlar tarafından değerlendiren önemli bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Endülüs, Reconquista, Hıristiyanlar, İberya Yarımadası.

Abstract

Reconquista is the name of a process that was started in 718 and continued for about eight centuries, the effects of which became clearer with the collapse of the last Andalusian state in 1492. In fact, this movement, which is the project of Christians to take Andalusia back from Muslims, has become a complete opportunity with the increasingly weak Muslims as a result of the wars that started between Muluk at-Tawaif. Here, the work we will examine is an important study that evaluates this process by both Christians and Muslims.

Keywords: History of Islam, Andalus, Reconquista, Christians, Iberian Peninsula.

Endülüs döneminde İber Yarımadasındaki Hıristiyanların, yarımadadaki Müslümanların varlıklarını ortadan kaldırma amaçları ve çabalarına verilen ad olan Reconquista, İspanyolcada "Yeniden fetih" anlamına gelir. 1492 yılında son Endülüs devletinin yıkılmasıyla etkileri daha net görülmeye başlayan Reconquista hakkında ülkemizde belki de tek müstakil çalışma olan bu eser, giriş, üç bölüm, ekler ve tablo-resim haritalardan oluşmaktadır. Tanıtımını yapmaya çalışacağımız eser, ikinci baskı olup, 2010 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır. Kitabın yazarı Prof. Dr. Lütfi Şeyban ise 1966 yılı Adapazarı doğumlu olup 1993 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. Yüksek Lisans eğitimini Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Çağ Tarihi Bölümü'nde (1996) ve Doktora eğitimini İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta

Çağ Tarihi Bölümü'nde (Temmuz 2002) tamamlamıştır. 1996 yılından bu yana Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesinde, öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Giriş bölümünden önce müellifimiz kitapta geçen kısaltmalara yer vermiş, ardından kısa bir önsöz ile çalışmaya ait kısa bilgiler sunmuştur. Giriş bölümüne (s. 20-104) ise Nev'î Efendi'den almış olduğu şu cümleler ile başlamıştır:

“Tarih ilmi, dünyanın ibretlerini gösteren ve insanoğlunun basiretini artırandır. Kişiyi geçmiş zamanların olaylarına vâkıf olmakla tecrübe sahibi ve toplumsal işlerde tedbir sahibi eder. Faydasına sınır yoktur.”

Kitabın neredeyse 1/5'ini oluşturan giriş bölümü, **“Endülüs üzerine güncel bilgi ve değerlendirmeler”** ve **“Kitabının konusunun geri planı”** adı altında iki başlıktan oluşmaktadır. İlk başlıkta (s. 21-40) Endülüs tarihi çalışmalarının günümüz dünyası için önemine, Endülüs tarihinin temel özelliklerine, Endülüs hakkında yapılan değerlendirmelere, günümüzde Endülüs coğrafyasında İslamiyet'in durumuna ve Endülüs için yapılabilecekler için bilgiler vermiştir. Mesela; İslam cevherine sahip binlerce İspanyol'a İslam'ın yanlış anlatılmasına engel olmak, İspanya ile Tarih-Turizm alanlarında iş birliği yapmak, Kurtuba Camii'nin Müslümanlara verilmesini ve ibadete açılmasını sağlamak, Türkiye ve Dünya'da Endülüs kültür-medeniyetinin anlaşılmasına, ihyasına ve tanıtımına gayret etmek bunlardan bazıları olarak söylenmiştir.

İkinci başlık, Endülüs adı hakkında bilgiler vererek başlamıştır. Günümüzde Batı Avrupa'yı oluşturan İberya Yarımadası'na Araplar tarafından verilen bu ismin, ilk kez 716 yılında basılmış bir sikke üzerinden görülmüş ve beşinci yüzyılda İspanya'nın güneyinde kısa süre yerleşmiş olan Vandallar'ın (Vandalus) adıyla anılan yani, Vandalların yurdu anlamına gelen Vandalucia'dan türemiş olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca İslam fethinden önce, İberya yarımadası ve Avrupa, İslam fetihleri, İspanya'nın fethi ve Endülüs'te İslam Devleti, İslamiyet'te insan hakları, Müslüman-Hıristiyan kavramları ve İslam hukukunda Uluslararası ilişkiler, İspanyanın fethine kadar İslam tarihinde Müslüman-hıristiyan ilişkileri, Endülüs'te Murabıtlar dönemine kadar Müslüman_Hıristiyan İlişkileri ve Hıristiyan İspanya Krallıklarının oluşumu, Convivencia

ve Influenca, Endülüs'ün Abbasiler ve Fatımiler ile ilişkilerinin Reconquista'ya etkileri, Genel olarak Endülüs Medeniyeti, tesirleri ve tarihinin önemine dair bilgiler verilmiştir.

Kitabın ilk bölümü “**Endülüs'te Murabıtlar Döneminde Müslümanlar ile Hıristiyanlar Arasında Siyasi İlişkiler (Reconquista'nın Hızlanması 1085-1147)**” dir. Bu bölüm iki ana başlıkta incelenmiştir. İlk başlık “Endülüs'te Murabıtlar Döneminde Hıristiyan İspanya'nın Durumu (1085-1147)” olup şu konular ele alınmıştır:

Birleşik Leon-Kastilya Krallığı: VI. Alfonso'nun Tuleytula'yı İşgali ve Reconquista Hareketinin Hızlanması

Sid (El Cid Campeador, Rodrigo Diaz De Viar, 1043-1099)

Aragon Krallığı: I. Alfonso ile Kastilya Kraliçesi Urraca (1109-1126)

I. Alfonso ile Loen-Kastilya Kralı VII. Alfonso Raimundez (1126-1157) ve Büyük Aragon Krallığının Kuruluşu

Kastilya Kralı VII. Alfonso ve Diğer Hıristiyan Krallıklar

Şövalye Tarikatlarının Kurulması

Portekiz Krallığının Kurulması (1109) ve Kral Alfonso Henriquez (1128-1185)

Endülüs ile İspanya Krallıkları Arasındaki Çatışmada Endülüslü Hıristiyanların Rollerini

Hıristiyan Dünyasında Endülüs'e Karşı Haçlı Düşüncesinin Doğuşu ve Saldırıların Başlaması

İlk bölümün ikinci başlığı ise “Murabıtlar Döneminde Müslüman-Hıristiyan İlişkileri” olup şu konular ele alınmıştır:

Yusuf b. Taşfîn Dönemi (1085-1109)

Ali b. Yusuf Dönemi (1106-1143)

Taşfîn b. Ali Dönemi (1143-1146 veya 1149)

Kuzey Afrika ve Endülüs'te Murabıtların Sonu

Kitabın ikinci bölümünde ise ilk bölümle benzer olarak siyasi ilişkiler ele alınmış ancak bu sefer Muvahhidler Dönemi incelenmiştir. Bölümün adı “**Endülüs'te Muvahhidler**

Döneminde Müslümanlar ile Hıristiyanlar Arasında Siyasi İlişkiler (Reconquista'nın Hızlanması 1147-1238". Aynı ilk bölüm gibi bu bölüm de iki ana alt başlık ile okuyucuya sunulmuştur. İlk başlık "Endülüs'te Muvahhidler Döneminde Hıristiyan İspanya'nın Durumu (1147-1238)" olup şu başlıklar incelenmiştir:

Kastilya Krallığı (930-1217, Leon Kastilya: 1037-1157 ve 1217-1504)

Leon Krallığı (911-1230, Leon Kastilya: 1037-1157 ve 1217-1504)

III. Fernando Döneminde Kastilya Krallığı (1217-1252)

Aragon Krallığı (809-1137, Büyük Aragon Krallığı: 1137-1516)

Navar Krallığı (810 veya 820-1512)

Portekiz Krallığı (1109-1910)

İkinci bölümün ikinci başlığı ise yine ilk bölümün ikinci başlığı gibi ancak dönemi farklı olarak "Muvahhidler Döneminde Müslüman-Hıristiyan İlişkileri" olup şu konular ele alınmıştır:

Abdülmü'min Dönemi (1145-1163)

Ebu Yakub Yusuf b. Abdülmü'min Dönemi (1163-1184)

Ebu Yusuf Yakub el-Mansur Dönemi (1184-1199)

Muhammed en-Nâsır Dönemi (1199-1213)

Ebu Yakub Yusuf el-Müntasır Dönemi (1213-1222)

Abdülvâhid b. Yusuf ve Abdullah İbnü'l-Mansur el-Âdil Dönemi (1222-1228)

Ebu'l-Ula İdris el-Me'mun Dönemi (1228-1232)

Abdülvâhid er-Reşîd Dönemi (1232-1242)

Reconquista Sürecinde Murabıtlar ve Muvahhidler'in Rolü

Siyasi ilişkiler ve Endülüs Devleti'nin en önemli iki döneminin reconquistayla olan bağlantılarının sunulduğu iki bölümden sonra, üçüncü ve son bölüm olarak bu ilişkiler bağlamında "**Reconquista'nın Başarıya Ulaşmasının Sebepleri, Müslümanlar ile**

Hıristiyanlar Arasında Medenî, Sosyal, Ekonomik, Ticarî ve Kültürel İlişkiler” konusu ele alınmıştır. Bu bölüm altında beş ana başlık yer almaktadır.

İlk başlık, “Reconquista’nın Başarıya Ulaşmasının Sebepleri”dir. Reconquista’nın bu bölgede başarılı olmasının ilk sebebi, fiziki ve coğrafi şartların getirdiği avantajlar olarak belirtilmektedir. Çünkü yollar, kaleler, barınak imkanları ve bölgenin daha önceden Hıristiyan hakimiyetinde olması Müslümanların sıkıntı yaşamalarına neden olmuştur. İkinci sebep olarak, Reconquista sonucunda Hıristiyan halkın yeniden bölgeye iskan edilmesi gösterilmiştir, bu ekstra bir güç olduğu için Müslümanlara yine sıkıntı doğurmuştur. Üçüncü sebep olarak, Hıristiyanların askeri güç ve teşkilatlarının yapısının güçlü olması ve Müslümanlardan önde olması gösterilmiştir. Dördüncü sebep olarak, kilisenin motivasyonu, gücü ve Hıristiyan idealleri, beşinci sebep olarak ise Müslümanların tavırları ve toplumsal zaafı gösterilmiştir. Yani başarının bir kısmı Hıristiyanların kendi gayret ve çabaları, bir kısmı da Müslümanların zayıf ve güçsüz olmalarından kaynaklanmış olmaktadır.

İkinci başlıkta ise “Müslüman Endülüs ile Hıristiyan İspanya Arasındaki Medeni İletişim ve Etkileşim” işlenmiştir. Burada Yahudiler, Hıristiyanlar (Müsta’rebler), Müdeccenler (Hıristiyanların eline geçen İslam topraklarında kalan Müslümanlara verdikleri ad) ile olan karşılıklı ilişkilerden bahsedilmiş, karşılıklı evlilikler, kültür hayatı, savaşlar, esirler, siyasi sığınmalar ve ücretli askerler etkileşim açısından değerlendirilmiştir.

Üçüncü başlıkta ise “Müslümanlar ile Hıristiyanlar Arasındaki Sosyal İlişkiler” ele alınmıştır. Toplumsal ilişkiler bağlamında, insani etkileşimler, bayramlar, eğlence, kültür, giyim-kuşam, yeme-içme kültürleri incelenmiş, şehrin mimari ve genel yapısındaki benzerlikler vurgulanmıştır.

Dördüncü başlıkta ise “Müslümanlar ile Hıristiyanlar Arasındaki Ekonomik ve Ticari İlişkiler” ele alınmıştır. Burada da tarım, zanaat, endüstri, ticaret alanlarındaki ilişkiler ve para (sikke) konusu incelenmiştir.

Beşinci ve son başlıkta da “Müslümanlar ile Hıristiyanlar Arasındaki Kültürel İlişkiler” konusu ele alınmıştır. Burada da dini etkileşim, Endülüs’e gelen İspanyol ve Avrupalı öğrenciler vasıtasıyla gerçekleşen etkileşim, tercüme hareketleriyle gerçekleşen ilişkiler ve etkileşim, dil-edebiyat, bilim-sanat alanlarında gerçekleşen etkileşimler incelenmiştir.

Böylece beş ana başlık ile Müslüman-Hıristiyan ilişkileri tüm boyutlarıyla ele alınmış ve merak edilen pek çok nokta açıklığa kavuşmuştur.

Sonuç bölümünde (s. 419-425) kitabın genel bir özeti yapıp önemli noktaların altı bir kez daha çizilmiştir. Mesela, Kurtuba'nın 1236 yılında kaybedilmesi, Reconquista'nın önlenemez olduğunu gösteren en önemli olay olduğu, Hıristiyanların daima saldırı yapmak için fırsat kolladıkları ve her fırsatı değerlendirmeye çalıştıkları, Hıristiyanların iki tarafında da dilini bilip İslam medeniyetini İspanyollara ve Avrupalılara nakletmeleri ve bunun doğal sonucu olarak Doğu-İslam kültürünün İspanyalılar ve Avrupa Hıristiyanlarına kadar ulaşması bunlardan birkaçı olarak zikredilebilir.

Sonuç bölümünden sonra müellifimiz hemen hemen her kitapta olduğu üzere kullandığı kaynakları sıralamıştır. (s. 427-460) Ardından ekler bölümünde, Emeviler'e bağlı Endülüs Valileri Listesi, Endülüs Emevi Emir/Halifeleri Listesi, Endülüste Mülükü't-Tavâif (Beylikler) Listesi, Murâbit ve Muvahhid Hükümdarları Listesi, Gırnata Emirleri Listesi ve Hıristiyan Krallıkları Listesini ek olarak okuyucuya vermiştir.

Haritalar bölümünde toplam 6 haritaya yer verilmiştir. Bunlar:

- İslam fethi öncesi Roma-Vizigot İberyası
- İberya Yarımadası'nda İslam fetih yolları
- Endülüs Emevileri / Mansur Muhammed b. Ebî Âmir döneminde Endülüs (X. yüzyıl sonu)
- Mülükü't-Tavâif döneminde Endülüs (XI. yüzyıl)
- Murâbitlar ve Muvahhidler dönemlerinde Endülüs (XII. yüzyıl)
- Endülüs'te Muvahhidler'in sonu ve Gırnata Sultanlığı (XIII. yüzyıl)

Kitabın en son kısmında ise toplam 15 adetten oluşan resimler bölümü ile çalışma sona ermektedir. Dolu dolu üç bölüm ve tasnif açısından kolaylık sağlayan liste ve tablolardan sonra yer alan bu görsel malzeme kitaba ayrı bir değer katmış, okuyucuya da önemli bir bilgi sağlamıştır. Görsel malzemenin, yazılı malzemedan daha çok akılda kalması düşünüldüğünde müellifimizin ne kadar doğru ve güzel bir katkı sağladığı görülecektir.

Bu 15 resim ise şunlardır:

- Hıristiyan İspanya'nın doğusunda ilk adı geçen isim: Don Pelayo
- İspanyol reconquistası ya da Haçlı ruhunun oluşumunda etkili olan Şente Yakub (Santiago de Compostela) Kilisesi
- X. Alfonso'ya ait bir XIII. Yüzyıl minyatürü (Müslüman-Hıristiyan çarpışmalarından bir sahne)
- Kastilya Krallığı içerisinde Gotik-Mudejar tarzında inşa edilmiş Belmonte Kalesi
- 1085 yılında Hıristiyanların eline düştüğünde katedrale çevrilen Tuleytula Ulu Câmii
- İşbiliye'de (Sevilla) Muvahhidler döneminde inşa edilen Burcu'z-Zeheb (La Giralda)
- Barselona (Katalonya) bölgesinde, Akdeniz kıyısında bir İspanyol Kalesi
- Leon Krallığında Vâdî İbnü'l-Velîd (Volladolid, Simancas) Kalesi
- Doğu Endülüs bölgesinde Müslüman-Hıristiyan karışımı yapı tarzına sahip el-Meriye (Almeria) Kalesi Alcazaba
- Muvahhidler ile Hıristiyanlar arasında yapılan İkâb Savaşı'nı tasvir eden bir resim (Francisco de Paula van Halen, Madrid Senato Sarayı)
- Bugün korunmakta olan tipik Endülüs tarihi evleri ve sokakları
- Endülüs'te bir arada yaşama biçimini sembolize eden bir minyatür (Alfonso X el Sabio, Libro de los juegos, Escorial Kütüphanesi)
- Endülüs Emevileri döneminde inşa edilen Kurtuba Ulu Camii'nden bir kesit
- Endülüs tarzı hat örneği
- İkâb Savaşı sonunda İspanyolların eline geçen, ipek kumaş üzerine nakışlı Muvahhid sancağı (Huelgas Manastırı, Burgos-İspanya)